

CZUĆ (899) *vb impf*

[*GliczKsiąż B5 cf CZUĆ SIĘ inf*]

inf czuć (48). ◇ *praes 1 sg* czuję (136). ◇ *2 sg* czujesz (53). ◇ *3 sg* czuje (230). ◇ *1 pl* czujemy (30), czujem (3); -emy *HistAl* (2), *Diar* (4), *LubPs*, *RejWiz*, *BibRadz* (3), *OrzRozm* (2), *Prot*, *RejPos* (2), *KuczbKat*, *WujJudConf* (2), *KarnNap*, *SkarŻyw*, *NiemObr*, *WisznTr*, *GórnRozm*, *ZawJeft*, *ActReg*, *Calep*, *KochFrag*, *WujNT* (2); -em *KochZuz*, *KochFr*, *SkarKaz*. ◇ *2 pl* czujecie (4). ◇ *3 pl* czują (112). ◇ *praet 1 sg m* czułem, -em, -m czuł (15). ◇ *2 sg m* czułeś, -eś czuł, -ś czuł (3). ◇ *3 sg m* czuł (27). ◇ *f* czuła (3). ◇ *n* czuło (3). ◇ *2 pl subst* -ście czuły (1). ◇ *3 pl m pers* czuli (11). ◇ *subst* czuły (1). ◇ *fut 1 sg m* czuć będę (1) *RejZwierz*, będę czuł (1) *BielŻyw*. ◇ *2 sg m* czuć będziesz (2) *KarnNap*, *WujNT*, będziesz czuł (1) *Leop*. ◇ *3 sg m* będzie czuł (4) *Diar*, *KrowObr* (2), *KochPs*, czuć będzie (1) *BielKron*. ◇ *1 pl m pers* czuć będziemy (1). ◇ *3 pl m pers* będą czuć (1). ◇ *imp 1 sg* niech czuję (1). ◇ *2 sg* czuj (11). ◇ *3 sg* niech czuje (2). ◇ *1 pl* czujmy (3). ◇ *2 pl* czujcie (54). ◇ *3 pl* niech(aj) czują (2). ◇ *con 1 sg m* bych czuł (2) *MurzHist*, *BielKron*, czułbym (1) *CzechRozm*. ◇ *2 sg m* byś czuł (4). ◇ *3 sg m* by czuł, czułby (17). ◇ *f* by czuła (2). ◇ *n* by czuło (2). ◇ *1 pl m pers* byśmy czuli (5) *KrowObr*, *HistRzym*, *BielSpr*, *ArtKanc*, *SkarKaz*, bychmy czuli (3) *RejPos* (2), *WysKaz*. ◇ *2 pl m pers* byście czuli (1). ◇ *3 pl m pers* by czuli, czuliby (18). ◇ *praet 3 sg m* by był czuł (1). ◇ *part praes act* czując (78).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. Doznawać czegoś, przeżywać coś (250) :

A. Odczuwać wrażenia zmysłowe i doznania (*a. czucia*) organiczne; *percipere*, *sentire* *Mącz*, *Cn*; *intelligere*, *persentire* *Cn* (144) : á tako fie onemu [okrętowi ta ryba] dziwuie: iże fie z zumieie á fndz fie zapomni: gdy nań vderzy ością chłop: nie czuie *FalZioł* IV 40c; *BielŻyw* 78 [2 r.]; *GlabGad* G5v; *MurzHist* S3; *KromRozm* III D4v; Powietrza choc nie widzifz/ ále przedfię czuiefz *RejWiz* 113v, 120; kthemu Bogi frefrne/ y zlothe/ [...] y kámienne ktorzy nie widzą/ nie flyfą/ nie czuią [*neque sentiunt*]/ chwaliłeś *Leop Dan* 5/23; *RejFig* Bb6; *Simulat non sentire*. Rzkomo nie czuye. *Mącz* 394c; Ziemięc próżno kto ma bić álbo karác/ bo nic nie czuie *RejAp* 91; *SkarŻyw* 161, 566; IEfli człowiek po śmierci fłyfzy/ álbo czuie/ Hánno/ o Hánno moiá/ twóy cię mąż miánuie. *KochFr* 125; *RybGęśli* Dv.

czuć co (70), *kogo* (1) [*w tym: co na kim, na czym* (3), *co w kim, w czym* (26)] (76): Boleściś czuł dofyć w sobie. *BierEz* S2; Kur iey rzeczę/ przecz táncuiefz? Albo w nogach źimno czuiefz? *BierEz* S4, R2v, S4; *OpecŻyw* 138v; A iefliby czuł bolenie na bokhoch/ thedy namazuy fobie małcią dialteą boki *FalZioł* I 103c, I 96d, IV 23c, 48b, V 9 (9); *GlabGad* A8v, I5, L2; *GliczKsiąż* Fv; *LubPs* aa; *RejWiz* 149; *Mącz* 36d, 38c, 115a; Sok Podroźnikowy z winem piy/ gdy chorą wątrobę wfobie czuiefz. *SienLek* 20v, 17v, 21, 88v, 90v, 97v, 100v (12); *HistRzym* 95v [2 r.], 96; Skotnicki iź był okrutnie pijan/ [...] kęs ieden onego [*wsadzenia w pęta*] nie czuł *GórnDworz* S6v [*idem WerGość* 247]; *RejPos* 96v, 309v; *KuczbKat* 20; *RejZwierc* 267; *WujJudConf* 163; *Oczko* 16; Tedy powiadał iáko niofąc go żadnego ciężaru nie czuł. *SkarŻyw* 101, 441; *CzechEp* 45; *KochWz* 139; *WerGość* 247; A kiedy cię pocałuię/ Trzy dni w gębie cukier czuię *KochSob* 69; *ArtKanc* L12v; *ZawJeft* 5; *GórnTroas* 40; *GrabowSet* F3; *OrzJan* 84, 89; Káždy członek fłábość fwoię czuie *SkarKazSej* 676b. *Cf Ze zdaniem dopełnieniowym, Zwroty.*

czuć czym (1): Nervus – Zeła którą czuiemi y ruchami lie. *Calep* [696]b.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: to (6); aby (2), (jako)by (2), że (2), inne (2)] (8): *SienLek* 20v; łmiechu było dofyć/ á temu zwłafzczá/ że on więcey bárwierzowi wierzył/ niż łobie/ czuiąc to/ że go kęs ieden nie bolało. *GórnDworz Tv* [*idem WerGość* 253], S8v; *RejPos* 96v; *WujJudConf* 163; Ia tego kęs ieden nie pomnię/ áni czuię áby mię bolało. *WerGość* 252, 253; *ArtKanc* L12v.

W zdaniu bezpodmiotowym (2): Percipere dolores. Czuć ból. *Mącz* 36d; Carere sensu doloris, Zadney boleści nie czuć. *Mącz* 38c.

Zwroty: peryfr. »chmiel czuć« = *być podchmielonym, pijanym* (1): CO to zá lálatá rána Rózynekámi połypána? Chmiél/ iefli dobrze łmákuję: Przetoćiem go w głowie czuię. *KochFr* 11.

»ciężkość czuć« (1): Powiádáła ífz niegdy fię na modlitwie łpracowác nie moglá/ áni żadney ciężkości wniefy czuła. *SkarŻyw* 160.

»moc, siłę [w kim, w czym] czuć« = *czuć się silnym, mocnym, zdrowym [szyk zmienny]* (4 : 1): nie czuie thákich mocy y sił w ochorzálem cíele łwoim *LubPs* A3, A4v; *LeovPrzep* Iv; Ciáło zgoła iuż martwé/ sił nie czuię w łobie *KochPs* 131; TE śiéc Mikolay świętym ofiáruie/ Bo mnię w łtárości co dzień mocy czuie. *KochFr* 50.

»czuć na się (a. na sobie)« (2): Powiedz że mi miły bráczje Czuiiefly czo iefcze nafię Wgłowie albo theż wzywoczief *RejKup* r3v; Co ífcye opuśczáć á od łiebye oddálác/ y yákoby odpychác będzie/ widzác á czuyác ná łobye złoto/ [...] y ínlfe przybyory álbo łwyethne odzyenya. *GliczKsiąż* Fv.

»zdrowie czuć« [*szyk zmienny*] (3): *RejKup* p6v; Ciáło me zdrowia żadnego iuż práwie nie czuie *LubPs* K3; á íż iuż nie czuię żadnego zdrowia w cieie łwoim/ czuiąc ná fię łrogość gniewu twoiego *RejPos* 309.

Szeregi: »czuć i baczyć« [*szyk 2 : 1*] (3): *ArtKanc* L12v; To włyftko/ poniewáz czuief/ y iáfnie baczy/ nic ínlzého nieczyni *OrzJan* 89, 84.

»widzieć i (a) czuć« (4): *GliczKsiąż* Fv; *RejPos* 96v; Wodá tedy/ chleb y wino wedle przyrodzenia łwego/ nie trácá íftoty łwoiefy álbo máteryey/ y nic ínlze^go nie łá/ iedno to co widzimy y czuiemy. *WujJudConf* 163; Bo wždy febrę y widzę y czuię gdy iefł *CzechEp* 45.

W przen [co] (12) : *RejPs* 57v; Znas káždy gdzie łwoy wrzod czuief Závždy mu więcey folguief *RejRozpr* D3v; Thera zem prawie zemdlála Íż iuż nie nieczuię czyalá [!]. *RejKup* d7v; *HistAl* I5v; *MurzHist* P; *RejWiz* 93v; Prze nieznośną zálość/ y fráfunek wieczny/ Krwie w łobie nie czuię *KochPs* 151, 131; Lecz im gotowłzé [ojcze] dáiefz mnie lekárftwo twoief: Tym głębfzá ránę czuiá truchlé pierśi moię. *ZawJeft* 20; Day áby czuła twoy [boży] ogień grzeiący/ [...] Dułzá wyftępná *GrabowSet* G.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Abych miał brzuch nicz nieczuyę *RejKup* r4.

Zwrot: peryfr. »nie czuć nog« = *biec, uciekać szybko* (1): Vrám Gázdá/ Rátá przebog Iużci lece/ nieczuię nog. *MWilKHist* C4v.

a. *O wrażeniach węchowych; olfacere Calep, Cn; sentire, subolere Mącz; sagire Calep; odorare, praesentire Cn (20) :*

α. *Odczuwać węchem, dochodzić węchem, wąchać (14) :* *RejKup* 15v; kádzá mu [umarłemu bogaczowi] chociaj nie czuief. *RejPos* 243; Sagio – Cznię [!] zawietrzam. *Calep* 937b, [728]a [2 r.].

czuć co (8): á przeto też zdalekich łtron przylataią [ptaki] gdzie łcirw czuią. *FalZioł* IV 27a, 14a; Cżemu cżłowiek gorzey cżuie wonnołć niźli inłze zwierzęta. *GlabGad* B7v, B7v; Bo rozumiał iż Kruk czuiąc trupow łmrod/ miał dáley lećieć *BibRadz* I 5a marg, Ps 115/6; *RejZwierc* 241v; gań kupuiąc/ kupcá Niechćiey mądręgo/ łzukay łobie głupcá/ Coby kołtrzewy nie znał y dla rymy/ Nie cżuł łtęchliny. *KlonFlis* H2.

Przen: Zrozumieć, domysleć się (1) : Widzę ná coś fię zániołł; zawniołłem, czuię. *CiekPotr* 55.

β. Wydawać woń (6) : Sentio, Czuyę/ też czuchnę/ tręcę. *Mącz* 382c.

czuć co (4): Suboleo, Zálátanie nieyáką woniá/ álbo też łwąd/ czuyę coś. *Mącz* 262c. Cf *W zdaniu bezpodmiotowym*.

W zdaniu bezpodmiotowym [co] (3): Też wwarzenie korzenia bukwiczanęgo łkrekołem/ á wley octu skielko łżęzek iżby cżuć oczet/ á to wypiy *FalZioł* I 18d; Dzieći połpolicie nozdrze trą/ gdy gliłty máią/ z vłt im też gorycz cżuć. *SienLek* 103, 136v.

Zwrot: »dać się cżuć« (1): Celerius ista ad nasum veniunt, Prętko przichodzą do nołá/ to yełt/ wnet łie dáją cżuć. *Mącz* 480b.

b. O wrażeniach smakowych; *resipere Mącz* (14) : gdyż ięzik pomoczą łliny cżuie vkufzaiacz. *GlabGad* C5v.

czuć co (7): *GlabGad* C5; Abowiem vcho rozeznawa łłowá/ á vłtá czuią łmák w iedzeniu [*et guttur escas gustu diudicat*]. *BibRadz* *Iob* 34/3, *Iob* 6/30; *BudBib* *Iob* 6/30; *SkarJedn* 346; *Oczko* 4v; kiedy więc cżłowiek w niemocy choruie/ Włódkich rzeczách zgorzknienié/ w gorzkich łłodkość cżuie *ZawJeft* 35.

Zwrot: »dac się cżuć« (1): Resipio, Nátracam nieyákim łmákem/ dáýę łie cżuć. *Mącz* 368a.

W zdaniu bezpodmiotowym (1): gdzie ludzi wiele do łtołu Boże⁸⁰ idzie wodę miełzáią po połświęceni u kielichá/ ták bárzo iż tám łmáku winnego nic cżuć nie będzie. *SkarJedn* 346.

W przen [co] (5) : ci mili nowi Kátholikowie máiąc [...] zmyłły záslepione/ ktore łmáku łłowá Bożęgo nie cżuią [...] nie mogą ináčzey mowić y cżynić *CzechEp* 109; Niech moy łmyłł cżuie łłodkość/ łftnołci twey łwięty *GrabowSet* P2v; Z máńny niebiełkiey łmáku rołkołźnego cżęłto nie cżuię *LatHar* 234, 226.

Zwrot: »smak w beczcze cżuć« = *lubić pić, znać się na trunkach* (1): O Stárołtá ná Mułzynie Ty fię znałł dobrze ná winie [...] Okaż łwóy łmák łtárádawny/ [...] A niech go ia też łkołztuię: Boć y ia łmák w beczcze cżuię *KochFr* 127.

c. O wrażeniach dotykowych (5) :

czuć co [w tym: co przez co] (1) (4): Cżemu miedzi inłżymi kołsciami tilko łame zębi cżuią dotikanie. *GlabGad* C2v; niektore [rzeczy] przez dotykánie cżuiemy *HistAl* K4; *RejWiz* 118v, 120.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Iáko gdybym ia miał łztukę lodu w ręku/ y cżułbym iż iełł žimny/ [...] á przedfię bykto [!] chćiał to w mię wmwóić/ że nie iełł lod ále drewno: [...] A miałże bych ia więcey ięgo Filozowłkim wywodom wierzyć/ á niź dołwiadczeni u/ widzeni u/ y cżúciu włáfnemu? *CzechRozm* 83.

d. O wrażeniach słuchowych (2) : Więć go przy dełce/ by nie cżułá hordá/ Cicho połádzi *KochSz* B4.

czuć co (1): Niech wżytek świat ten głos czuie/ Pan ná królestwo wstępuie. *KochPs* 145.

B. *Doznawać uczuć, emocji, wzruszeń, przeżyć wewnętrznych; conscium esse, percipere, persentire, sentire Cn (106)* :

czuć co (93), kogo (1) [w tym: *co dla czego (2), co z czego (2), co z kim (1), co na kim, na czym (3), co nad kim (1), co o kim (1), co w kim, czym (12)*] (94): będziéc dobrze dáli pan Bóg/ gdyż żałość czuiełz i płaczełz *MurzHist* I4v, F4, H4v [2 r.], K4v; *GliczKsiąż* C2; *LubPs* B3v, Nv, T3, ee4v marg; Czuią łami Ráyce/ [...] ná Miáfteczkach/ tey niedbáłości często wielkie záuftydzenia *GroicPorz* e, ii2; *KrowObr* 49v [2 r.]; A což oni ftanowie bez grzechu bez zmázy/ [...] Ktore pracey ni troski nic nigdy nie czuią/ Iedno łoby w rádofciach dziwnych roskofzuią. *RejWiz* 115v, 141v; Powiedzyał iż tego [prześladowania od Kartagińczyków] czuć nie będzie dla miłości oyczyzny. *BielKron* 120, 225; Acżkolwiek y żwirzethá/ czuią roskofz z muzyki. *GórnDworz* K2v, H7, Ff3v, L12, Mm4; *KarnNap* E3; więcey że dáleko Człowiek fráfunkow czuie/ niż radości. *KochOdpr* Bv; *KochPs* 20, 170, 181, 203; Bo im więcey czuł vtrapienia/ tym się więcey od świeckich rzeczy dzieląc/ na niebieskie słodkości podnosił *SkarŻyw* 291; Który niewie co bolesć/ fráfunku nie czuie *KochTr* 9; *CzechEpOrz* **2v; Pánie/ godnoli/ niech tę roskofz z tobą czuię/ Niech drudzy zá łby chodzą/ á ia się dżiwuię. *KochFr* 40, 38, 57, 65, 68; *KochMRot* B2v; *WisznTr* 34; Bo ia w tym piwie twoim roskofzy nie czuię *KochPieś* 20; *PudlFr* 39; *ArtKanc* 19v [2 r.]; Odmienność ípráwuie/ Ze człék/ to ímutek/ to wefełé czuie *ZawJeft* 25, 20; Mátko niechęci [zazdrości!]/ zarázo vbogièy Miłości: z ízkod roskofz/ žal z ízczęścia czuiełz *GrabowSet* E2v; *KochFrag* 47; *LatHar* 247; *WysKaz* 5; Niechże Pánie vżyię pokoiu tego/ ktoryś mi zoftáwił/ [...] á z dobrego się íumnienia wefełę/ czuiąc on pokoy ktorymeś mię z Oycem twoim poiednać raczył. *SkarKaz* 209b; Po śmierci rodzicow íwych íamá dom ípráwuiać/ Iuż sie iey náprzykrzyło ochłody nieczuiąc. *PaxLiz* C; wżákże czułem wefełé nádemną. *SapEpit* A3v; *SzarzRyt* C3 [2 r.]. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym, W zdaniu bezpodmiotowym, Frazy, Zwroty*.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: *to (2); iż (2), inne wskaźniki (5)*] (7): *co to czuiełz/ Iż mi zá to nie dziękuiełz? BierEz* H4v; y czuł to bárzo/ [...] iż była bárzo zemdlona w nim oná dużyczká iego. *RejPos* 75v; *KochPs* 21, 28; *GrabowSet* D3v; *PaxLiz* B2v; *SkorWinsz* A3.

W zdaniu bezpodmiotowym [co] (3): *KochFr* 68; Snadźby lepiéy/ by ieno nieczuć żalu íwégo *KochFrag* 53; fráfunku nie czuć *LatHar* 598.

Fraza: »serce, dusza, myśl czuje« [w tym: *co (6)*] [szyk zmienny] (3 : 3 : 1): Sércce czuie, mozg rozumie, płucza mowią *GlabGad* F; *RejKup* n2v, Bbv; A iáko y náłzá myłł gdy pociechę czuie/ Tedy sie ípołu s ciálem w roskofzy ráduie. *RejWiz* 115v; Zaden ták ciáłu pokarm nie ímákuie/ Iáką vprzéyma dułzá roskofz czuie/ Gdy páná chwali *KochPs* 90; wtey trwodze czuię [!] póciechę dułzá moiá. *SkarŻyw* 369; Niech cię dułzá czuie/ y przed tobą śpiewa *GrabowSet* O3v.

Zwroty: »czuć [co] w (na) sercu« [szyk zmienny] (16): w sercu bolesć czuiem. *KochZuz* A3; y czuiełz ná sercu íwoim y niedowiárfthwo íwoie *RejAp* 157; Ale podźmy oto spać w spolnej życzliwości, Bom jeszcze w sercu nie czuł takowej miłości *KochMon* 34; *CzechRozm* 221; *KarnNap* Bv; Którégo [Pana] rádę w sercu íwoim czuię *KochPs* 20, 21, 28; *CzechEp* 339; Bo w niey to twe kochánie/ y ia w sercu czuię. *WisznTr* 3; radość ná sercu niewymowną czuię. *KochPieś* 5, 3; *ActReg* 126; *GrochKal* 26; *GrabowSet* Lv; *CzahTr* F4.

»czuć [co] w (na, o) sobie« [szyk zmienny] (12): A káždy go wyznawa kto w łobye włytyd czuyc. *LubPs* P2; A s tychci to rołkołzy dułzá łie ráduie/ Gdy nic niebełpiecznego o łobie nie czuie. *RejWiz* 54v; *Prot* A3v; *RejPos* 171; *KuczKat* 235; *KarnNap* C4v; *ModrzBaz* 7v; áłz łami żołnierze prołili/ áby przełtác mogli/ czuiac wıęłtłze ná łobie łtrapienie [!]/ niłzi ná niey. *SkarŻyw* 21, 75; Táka ia náđzięi/ czuie Pánie w łobie *GrabowSet* D2v, B4v, Iv.

»czuć na umyśle [co]« (1): I czułem na vmyłle moim łotkołc/ pokoi i pociechę ie⁸⁰ *MurzHist* O3.

»[co] wewnątrz czuć« (1): O co ia we wnątrz czuie/ gdy rzeczy niebełkie rozmyłłam *LatHar* 603.

Szereg: »cierpieć i czuć« [szyk 2 : 1] (3): Cierpieć łftotnie i czuie piekielne męki. *MurzHist* K4v; [*Jezus wisząc na krzyżu*] tzuł gniew łpráwiedliwy oyca łwego niebełkiego/ [...] y męki piekielne/ ktorełmy my tzuć y cierpieć mieli *KrowObr* 49v, 49v.

W przen [co] (8) : *GórnDworz* F7; Tákiemi bełdzie vłkarżác łie łłowy Pieniłta Wiłłá: czuiac žal łurowy *GrochKal* 14. *Cf Zwroty*.

Zwroty: *peryfr.* »wesołá duszę czuć« = *doznawać radołci* (1): Ia wesołey dułze nie czuie z młodołci/ Prołzę czyn pocżátek wełelu k łtárołci. *GrabowSet* C3.

peryfr. »srogię łáncuchy na sercu czuć« = *być zakochanym* (1): SRogię łáncuchy ná łwym łercu czuie: Lecz to łcżęłcięm łzáczuie/ Zem łełł ták pięknym łidłem vłowiony *KochPieł* 53.

peryfr. »dobrodziejstwem czuć uwiázane serce« = *doznawać uczucia wdzięcznołci* (1): Cny Myłzkowłki/ którego dołbrođzieyłtwęm czuie Vwiázané łwé łerce *KochPs* 2.

»w sobie złe serce czuć« = *być niechętnym, pełnym niechęci do czegoł* (1): O młłe oniełpory trudno Bo iuż onich dżierzą rožno. A malo ich zakupuyá Tak włobie złe łerce czuyá. *RejKup* 16.

»czuć [czego] smak« = *doznawać przyjemnołci, uczuć estetycznych* (2): á kto łie niá [*muzyką*] hydzi/ ábo nie czuie łey łmáku/ temu/ (rzecż pewna) złe w głowie vłozono. *GórnDworz* H2v; *CzechEpPorz* **2v.

2. *Ułwiadamiac łobie coł, zdawać łobie z czegoł sprawę, rozumieć, wiedzieć, pamiećáć, znać, pojmwac, oceniac, uważac coł za coł; dołwiadczac, społtrzeżac, obserwowac; poczuwac się do czegoł; conscium esse, sentire* *Cn* (427) : A im człowiek w pokłáđzie łwoim wıęćey czuie/ Tym łełcze wıęcey prágnie *KochPieł* 36; *PudłFr* 65; Wıećyłte łkárby trácıłz/ á nie czuiełz. *GrabowSet* V3; *OrzJan* 38; *PaxLiz* E3v.

czuć co (264) *kogo* (20) [*w tym: co czego* (1), *co od kogo* (1), *co nad kogo* (2), *kogo, co u kogo* (4), *co w co* (1), *co na czym* (1), *kogo, co nad kim* (18), *kogo, co w kim, czym* (17)] (284): Bo włzelki ktory miłue/ Zádney łzkody łwey nie czuie. *BierEz* Q3, P2; *BierRozm* 12; *BielŻyw* 25; *RejJóz* F; *RejKup* Bv, n2v, dd5; *HistAl* 16v; i czuieć łe [*diably*] około łiełbie *MurzHist* P3, K4v [2 r.], O3; *Diar* 23, 35, 71; *DiarDop* 109; Nye czuyemy ni ná czym nyedołtátku łwego *LubPs* ee6, Pv, T3v, Y2v *marg*, aa, bb4v, gg5v; *GroicPorz* 113v; Day Boże/ ábyłmy Máryá tzułi/ zá námi łie przytżyniáiącá. *KrowObr* 176, 49v; Iáko tu námi miełza [*łwiat*] a iáko kugłue/ A káždy łobye tuzác nic thego nie czuie. *RejWiz* 104v, 112v, 118, 121v, 144; ábowiemci žadnego niedołthátku nie czuia [*non est defectus*] ktorzy łie go [*Pana*] boia. *BibRadz* Ps 33/10, I 9vb *marg*, 466b *marg*; *OrzRozm* A3v; [*Czesi*] mułieli przyiac ártkyły ktore ná nie włozono/ zwłálcżá gdy czułi Cełárzá bliłko *BielKron* 230, 244, 262, 301v, 349, 437; *KwiatKsiqż* M4; *Prot* B2v, D; *RejAp* 82v, [Ff5]; *GórnDworz* H3, Gg5v; *RejPos* 91v,

196, 221v; Iełli mieyfca nie czuiefz/ gdzie oni kopaią/ Stawiy ná mur miednicę/ pátrzyż gdzie brząkaią. *BielSat* N3v; *HistLan* D4v, E2; *RejZwierc* 60v, 102, 134, 242; Iełli nieprzyiacielá blifko nie czuiefz/ ma Hetman kázdy z Rotmiftrzmi [...] lud Rycerfki ízykowác *BielSpr* 8; *WujJud* 177v; *WujJudConf* 104v; *RejPosWstaw* [110²]; *BudBib Bar* 6/40; *MycPrz I* A2; *MycPrz II* Bv; *BudNT* b; *StryjWjaz* A2v; *CzechRozm* 162, 189v; Wolfcy w Połfcze z dawná fą ták pánowie moźni/ A tákich iá nie czuieby im byli groźni. *PaprPan* G2v, A4v, S3, X3; Bo ludzie czuiac ie [bronie] [*Homines illis cincti*] przy boku/ předcy fą do wczynienia krzywd *ModrzBaz* 63v; *Oczko* 13v; *KochPs* 44, 99, 179; *SkarŻyw* 178, 292, 492, 508, 532, 567; Bá y wácká niezáluię Zwálzczá gdy rzecz dobrá czuie. *MWilkHist* Cv, A4; *StryjKron* 527; *CzechEp* *2v, 53; *NiemObr* 45; Choć znalaz wczynność moiey/ y chęć práwá czuiefz/ Předsię ty mnie ízpetná twarz/ Káchno/ vkázuiefz. *KochFr* 114, 15, 65, 95, 112; *WisznTr* 32; *BielSjem* 40; *KochPieś* 12; *KochTarn* 79; *PudłFr* 29; *ArtKanc* N7v, S16v; *BielRozm* 4; *GórnRozm* B, C3, M2; *ZawJeft* 8, 15, 16; *ActReg* 6; *GórnTroas* 29; *GrabowSet* B4v, F3, H, L2v, V3, Y2v; Gładka Wenus/ gładfzá czuie/ Nowy fád Paris gotnie. *KochFrag* 26, 27, 53; *OrzJan* 16, 82; Wpadł mi ná myśł Albertus/ nieczuie lepszego. *WyprPl* A2v; *KolakCath* B4; *RybGęśli* D3; *WujNT* 685 marg; *WysKaz*)?(2; *JanNKar* Cv; *SarnStat* 588 [idem] [630]; *CzahTr* H2; *PaxLiz* B2v, D3v; Y pierścienie ná pálcách gdy ie ktorey [pannie] dádzą. Bo to wżytko pieniądze y w połak ráchuią/ A wżytko to młodzieńcy bárzo dobrze czuia. *ZbylPrzyg* B4; *KlonFlis* G4; *SapEpit* A3v; Przepuść też y mnie ímutney/ co cię ták miłuię/ Ze nád cię nic miłzego ná fwiecie nie czuie. *PudłDydo* B4v, Bv. Cf *czuć kogo kim, cum A cum inf, Ze zdaniem dopełnieniowym, W zdaniu bezpodmiotowym, Zwroty.*

czuć kogo kim (2): *GórnTroas* 39; Furia, którą ludzie pániá czuia/ Miłość přecz z światá zágnałá/ prawdziwą *GrabowSet* F2;

czuć na kogo (1): [do niestatecznej rozmowy nie ma się białagłowa porwać] ábowiem mógl by íobie drugi pomyflic/ íz tho dla tego czyni/ áby pokryłá co tákowego/ czo ínadź mnima/ íz ná nię ludzie czuia *GórnDworz* V8v.

czuć w czym (2): A tu íobie vważ moy miły brácie [...]/ á íz ták czuiefz á rozumiefz w íumnieniu íwoim/ żeś íełt godzyen tych obietnic twoich *RejPos* 292; *RejZwierc* 138v.

czuć o kim, o czym (3): *PaprUp* F4; zwálzczá íz to wálzá kró: M. o nim czuiefz/ że to czyni/ [...] íákoby wżytkę woynę z Węgier do Polfki [...] přeniółł *OrzJan* 133; Přeto czuyicie o tákicy pladze Bozkiey nád wámi/ íz P. Bog dopuścił pomiefzanie rad y rozumow wálznych *SkarKazSej* 659b.

cum inf (obiecti) cum I (praedicati) (1): Lácno mnie zetrzelz Boże/ y ínádnie zwoiuiefz/ Iełli fwą pracą pówác/ ty rofkołzá czuiefz. *GrabowSet* B.

cum A cum inf (10): *BielKom* D8v; ták íákoby tá klátew Boża/ którą íáwnie czuiey byc nád námi/ w błogofławieńftwo nam íye przemieniłá. *OrzRozm* D; *GórnDworz* L12; *KuczbKat* 280; *BielSpr* 14v; Přeto zá wżytki grzechy twoie/ ktore pomniec mózelz/ á którymi zránioná byc czuiefz dułżę twoiey/ małz bárzo záłowác. *KarnNap* C3v, C4v; *ModrzBaz* 126v; *PudłFr* 28; Złotá ogniem probuią/ Gdzie dobre bydź czuia. *CzahTr* I.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem: to (24); że (42), íz (22), co (11), inne wskaźniki (13)] (88): Czuiętz íá íjz cij motz wyfłla zemnie. *OpecŻyw* 44v; *RejRozpr* G3v; *RejKup* q3v, í7v; Bo to czuie/ ífz się zádná pociecha vmysłu moiego chfyćic niemoże *MurzHist* F4v, F3,

G3v, H, H4v, K (15); *KromRozm III* M7; *DiarDop* 109; *LubPs* bb4 marg; *KrowObr* 238; *RejWiz* 91v; *Leop* AAA4v; *RejZwierz* A5v; *BibRadz* I 10d marg, *Gen* 19/35, *Iob* 20/3, I 316 marg; Nie czuiećiefz wytego/ że wy o przeciwnych rzeczách rádźicie *OrzRozm* Bv, Bv, G2v; *BielKron* 309v; *GórnDworz* H6v; *RejPos* 6, 148, 221v, 292; Któram [szlachecką wolność] podał Potómkóm/ áby zówždy czuli/ Ze Cnotá piękny vbiór *BiałKat* d4v; Czuie to Mołkwá dobrze/ iż ci iuż pomárli *BielSat* Hv; *HistLan* Dv; *RejZwierz* 19, 65v; *WujJud* 13v, 38v; *WujJudConf* 69; *HistHel* B3; *BudNT* b; *CzechRozm* 162; Ci [Tatarzy] ilekroć czuią [sentiunt] że nálznych żołnierzow ná ukráine [!] niemáfz/ wnet przypadáią *ModrzBaz* 119v, 43v; *SkarJedn* 83; *CzechEp* 10, 11, 53, 96, 349; *NiemObr* 96, 114, 152; Iednafz tá/ co iefz vprzýmóść/ nieczuie. *KochFr* 76; *WisznTr* 10 [4 r.]; *KochPieś* 39; *GórnRozm* D [2 r.], H3, I4v; *PaprUp* F4; *ZawJeft* 34; *ActReg* 121, *GórnTroas* 22, 40; *GrabowSet* K4; *OrzJan* 7, 29, 75, 81, 89, 101, 133; Bo to teraz czuię/ Czymem fie przedtym dręczył/ teraz fie lekuię. *OstrEpit* A4; *KołakCath* C5; *PowodPr* 23; *SkarKazSej* 659b.

W zdania bezpodmiotowym [co] (3): *KochFr* 15; Ieden fortél ná zazdrość/ nic nie czuć do siebie *PudlFr* 42; Durneć Złoto nas łprząta: nieczuć było woyny/ Gdy bukowy ná łtole łtał kuffel niełtroyny. *RybGęśli* B2.

Przysłowie: Poty dmą poki czuią/ iż gorąco w káfzy. *RejZwierz* A5v.

Zwroty: »dawać się czuć« = *dawać znać o swoim istnieniu* (1): Zámknioné mieyfćá w głębi/ y iáłkinie ciemné Dáią fie czuć/ y ludzi łzłá ná nas podziemné. *GórnTroas* 33.

peryfr. »czuć duszę, serce (w sobie)« = *żyć [szyk zmienny]* (4 : 1): *RejJóz* P5v; Prołto y fercá w łobie nie czuię. *KochPs* 59; *KochTr* 17; *GrabowSet* R4v; Niech mię do końcá [cnota] łpráwuie/ Dokąd dułżę we mnie czuie. *CzahTr* [D2].

»w głowie czuć« = *myśleć* (1): Ze Rycerz męłtwá ręká dokázuie/ Biłkup podobno więcey w głowie czuie. *KochSz* C3.

»dobrá (a. niezłá) nadzieię o sobie czuć« = *być dobrej myśli [szyk zmienny]* (2): Mądrze czyniłz Iozephie iż fie nie frałuielz A iż dobrá nadzieię tę o łobie czuielz *RejJóz* I4v; Też o łobie nádzyeię y ci nie złá czuią. *RejWiz* 159v.

peryfr. »ochotne serce w sobie czuć« (2): Ochotną myłł/ ochotné łerce w łobie czuię/ Nowy páfalm pánu [...] gotuię *KochPs* 84 [idem] 166.

»czuć [co] ná sumnieniu« [szyk zmienny] (5): *KrowObr* 59; *RejPos* 148, 214; Páweł chočia nie czuł ná łumnieniu grzechu żadnego/ włzákże nie łmiał łmiele twierdzić żeby był włpráwiedliwionym *WujNT* 586, 649.

»łmierć, koniec, ostatni dzień żywota czuć« (1 : 1 : 1): A czyálo łnac koniec czuie *RejKup* m3; ia łmierć bliłką czuię *KochFr* 63; *Phil* B2.

»żadnej do siebie winy nie czuć« = *być bez winy, prawego charakteru* (1): Aleć káplán ma być tákowy kthoryby żadnej do łiebye winy nye czuł *GliczKsiqż* O6.

peryfr. »czuć władzą ducha swego« = *żyć* (1): CHwał Páná poki żywiefz/ [...] Dułzo ma: poki czuielz władzą duchá łwego *GrabowSet* Dv.

peryfr. »w języku władzą czuć« = *móc mówić, mieć zdolność mówienia* (1): Tobie ia/ y zá to że mowię/ dziękuię/ A w łwoim ięzyku ielzzcze władzą czuię *GrabowSet* R4v.

»czuć [co] do siebie« = *być świadomym, uświadamiać sobie coś* [szyk zmienny] (17): *KromRozm III E4v*; Zwierzęthá nye czuyąc nic zmyflu á rozumu do fiebye/ dzieći fwe zábawiáją nye około fkubánya fierchli [!]/ álbo pyerza/ ále ćwiczą ye *GliczKsiąż F3, H5*; *GroicPorz mm*; *GórnDworz X6v*; Bo kto czuie wądę do fiebie a zátłumia ią w łobie/ profto iákoby łam fiebie okradał. *RejZwierc 149*; *ModrzBaz 43v, 51v, 100v*; *KochPs 44*; *CzechEp 10*; HArda Nétá/ iż gładkość fwą do śiebie czuie/ Więc kiedy ią pozdrowię/ áni podziękuie. *KochFr 15, 105*; *PudlFr 42*; *SkarKaz 352b*; *CzahTr I3v*; *KlonFlis G4*.

»czuć [co, kogo] u siebie« [szyk zmienny] (4): Bog was żegnay Kíza miła/ chcę łłużyć ná Dworze/ Iefzcze v fiebie czuie kilka złotych w worze. *Prot Bv*; *GórnDworz Mm*; Dobrze żyw biały/ gniew mu przyftępuie/ Ze bok v fiebie łłábfiży ieden czuie. *KochSz Bv*; *KochProp 10*.

»czuć [co] na się« = *poczuwać się do czegoś* [szyk zmienny] (30): *RejPs 57*; on bādacz na łzlyubye by bell czo na łzyą thakowego czull, thedibi byll yłzcie wczalż wywyal. *LibMal 1545/103v*; A wierz mi łroga to kazń kto łie łam frałuie Kiedy iaką włzetecznołcz iawną na łię czuie *RejJóz L5v, E2v, N3*; *RejKup h3, h5*; *RejWiz 91v, 103*; *RejPos 133v, 196, 309v*; Iż kto náfię co czuie mnima áby o nim włzyłcy łzeptáli *RejZwierc 51v, 19v, 46, 65v, 78v, 91 (12)*; *WujJud 177v*; *LatHar 111, 158, 189, 244*; *WujNT 649*.

»[kogo] nad się czuć« = *uświadamiać sobie czyjś wyższość* (1): Równie łye ták dżiś łudźie ná łwiećie łpráwuia/ Kiedy kogo w znácznieyłzych cnotách nád łye czuia. *PudlFr 41*.

»czuć [co] nad sobą« [szyk zmienny] (18): *RejPs 198v*; niczyjej iney jurysdycyi nad sobą nie czujemy ani znać cbcemy, jeno WKM *Diar 87*; *BielKom G2v*; *LubPs L3v, V6, X3, aav marg*; *BielKron 158, 359*; Iuż czuie [grzeszny człowiek] on łrogi dekret Moizelżow nád łobą *RejPos 176, 142v, 176*; *CzechRozm 249 [2 r.]*; *StrykKron 46*; *BielSen 8v*; *GórnRozm A2v*; Kto łobie nie dobry/ nád łobą pomłtę czuie: kto Pánu/ y łobie y Pánu łzkodę czyni *GostGosp 20*.

»czuć [kogo, co] w (na) sobie (a. na się)« [szyk zmienny] (39): *BierEz K*; *RejKup q3v*; W Tym Płalmie iefł modlitwá [...] dułze łkrułzoney/ ktora ná łię czuie przyłżłą łrogość rozgniewánia Páńłkiego *LubPs B4v, aa5 marg, bb5 marg*; *Leop AAA4v, BibRadz I 88d marg, 281a marg, 351a marg, 351b marg*; Bo pátrzay tu łtráchu nędznego przyrođzenia człowieczego/ gdy czuie grzech łwoy ná łobie *RejPos 248v, 309*; *RejZwierc 79v, 138v, 149, 167, 212v*; *WujJud 177v*; Náolátetek czuieli Kryłtułá w łobie miełzkáiącego przez Duchá S. *WujJudConf 177v, 65, 69, 199v, 210*; *BiałKaz H2*; *CzechRozm 198v*; *PaprPan Q*; *KarnNap A2 [2 r.]*; *ModrzBaz 137*; *KochPs 122, 168*; *NiemObr 114*; ácz nie czuie w łobie Téy godnołci/ przeczbych miał ták miłym być łobie. *PudlFr 16, 49*; *GrabowSet K4*; *LatHar 250*; *SkarKaz 351a, 352a*; *CzahTr Kv*; *PaxLiz A3v*.

Szeregi: »nie czuć ani pamiętać« (1) : ták iákó Loth ktorego opoiły były corki iego winem/ że też nie czuł ani pámiętał co z nimi dżiałálł *CzechRozm 162*.

»czuć albo poznać« (1) : A któż to czuć w łobie albo poznać [Krystusa] może? *WujJud 177v*.

»czuć a (i) rozumieć« [szyk 2 : 2] (4): *RejWiz 112v*; *RejPos 292*; łumnienie przeżroczyłte włtáwicźnie w łobie czuie y rozumie/ przyiáźni poćciwey á łobie rowney vżywa. *RejZwierc 138v*; iż Iezus iefł Chriłtułem łynem Bożym/ rozumiem y czuyę *NiemObr 96*.

»(ani) widzieć a (ani, i) czuć« [szyk 4 : 1] (5): [posłowie mowili] Widziemy i czujemy to dobrze, że wszystkie członki w RP wystąpiły z stawow swoich *DiarDop* 109; á brát tego nie czuł áni widział *BielKron* 301v; *RejZwierc* 60v; *BudBib* 1.Reg 26/12; iż vmárli ták ípią [...] iż áni widzą/ áni czują *SkarKaz* 384a.

»(ani) czuć i (ani, a) wiedzieć« [szyk 3 : 3] (6): A on im rzekł/ dofycci dobrze wiem i czuję co się zemną dzieie *MurzHist* K4v; tákó stárzy iáko y młodzi/ zbytkow nálládujemy/ á czuiąc y wiedząc íami w śmierć bieżymy. *SienLek* 14v; *RejPos* 196, 221v; á przedię co fię znim dzieie niewiedzą áni czują. *BudNT* b; *CzechEp* 53.

»(ani) czuć i (ani) wierzyć« (2): i czuję i wierze że mi íest bóg nieprzyiacielem. *MurzHist* I3v; Kryftus [...] miełzka [...] też y w niewiernych/ chociayci oni tego áni czują/ áni wierzą *RejPos* 91v.

»znać i czuć« [szyk 3 : 1] (4) : *MurzHist* O4; *KrowObr* 238; Páweł święty znał y czuł/ tákową moc/ tey świętey zacney głowy *NiemObr* 45; Teraz prawdźiwie czuję/ y znam to na iáwi *SapEpit* A3v.

W przen (6) :

czuć co (5): *KochPs* 174; które [bałwany] póki czują Láłkawy wiátr/ leniwo naprzód poštěpuią *KochProp* 14; Miłóść ná świećie kres władze íwey czuie *GrabowSet* F2, Ov; A ftrách [...] kiedy grozę czuie/ Więcey niżli Hetmani/ y Krol rofkázuie. *KmitaSpit*. Cv.

czuć o czym (1): Czártci/ práwi/ tę moię żonę opánował/ Co íedno [...] pfiue máterią Drogå/ á moię brożki o tym dobrze czują. *ZbylPrzyg* A3v.

a. *Przewidywać, przeczuwać, wyczuwać instyngtownie; przypuszczać; oflacere, praecipere, praedivinare, praesagire, praescire, praescntiscere, praecognoscere, praenoscere, praespeculari, prosentire, prospicere, sagire, sentire, subsentire* Cn (58) :

czuć co (37), *kogo* (5) [w tym: *co u kogo* (1), *co po kim* (1), *co w kim* (1)] (42): Smierci się ty íam ráduiefz/ Y co w niey nalepźzego czuiefz? *BierEz* O3; Kurwá miłuię/ v kogo co czuie. *BierEz* R, P2v, R; Przeto ofieł y wízelkie takowe zwierzę, czuie dełzcz *GlabGad* Cv; A pewnieyífy obiad czuie Kogo íkwára zálátuie *RejRozpr* C3v, Dv; *RejJóz* D2, G4v; *RejKup* q3; *RejWiz* 41v, 168; *BielKron* 159, 414v; *RejZwierc* 79v, 211, 232va, 235a, 249v [2 r.]; *KochMon* 19; *KochPs* 169; Smiele íobie/ cóś rokuią Muíi być Iezufa czują. *MWilkHist* Ev, E3; *KochEpit* A2v; POwiédźcie piękne pśczoły/ [...] Co was tu mimo vle do izby wegnáło? [...] czuiem tu miód w domu. *KochFr* 78; *KochPhaen* 10, 13; Delphinowie íwé morzá śćieśnioné czują *KochPieś* 18, 15; *GrabowSet* H2v; Toćby mię wyciągáli/ ledwie nie ze íkóry/ Pókiby ieno czuli w wácku pienádz który. *WyprPl* A2v; *KmitaSpit* B4; Vmrzeć/ vmrzeć gołpoíu káždy prorokuie/ Bo to iák we źwierćiedle bárzo dobrze czuję. *ZbylPrzyg* A3. Cf *cum A cum inf, W zdania bezpodmiotowym, Zwroty*.

czuć o kim, o czym [w tym *o kim u kogo* (1)] (4): *WierKróc* A4; Skarb wíalny íprofnym zbytkiem ítráciwízy wnet zá tym/ Ná łup íie wdał/ morduiąc gdzie czuł o bogátym. *StryjKron* 51; Zá czym nieprzyaciel czuiąc v nas o ludziech rycerńkich/ á wiedząc też o gotowych pienádzach/ nie ledá iákoby fię y nie bez ítráchu ná nas rzucił. *VotSzl* E2v; O niewolniku dyabelńki/ czuy o niewoley íwoiey *SkarKazSej* 692b.

cum inf (2): Vmizga íie pies gdy gdzye co zyeść czuie *RejZwierc* 216v; Kłáma/ bredzi/ fałźzuię/ zdradza/ mozgiem rułza: Gdzie czuie co oberwác częłto fię przełufza. *KlonWor* 36.

cum A cum inf (1): Przeto mi plagę Bołką/ łąłiádá winłzuie/ Iż bicż Boży do nas przyść w rychłym czálie czuie. *BielSat* G4v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [tym z zapowiednikami: tego (1), k temu (1); by (1), iż (1), inne wskaźniki (3)] (5): *RejWiz* 58v; *Persentio*, id est, perfecte sentio, Dołtátecznie álbo bárzo dobrze baczę/ widzę/ czuyę co ma być/ álbo yełt. *Mącz* 383c; *RejPos* Bv; *Ktemu* ielzcze czuiąc (iáko chytry) iż ten iego fałłz miał być kiedykolwiek odkryty/ [...] grzbiet łwoy dla przygody zákrył *ReszPrz* 39; *KlonWor* 58.

W zdaniu bezpodmiotowym [co] (1): iż pokąd złotá á drogich łfat nye znano/ ták yełłcze walki á nyeprziyáźni y rołkołłsy nye przyłłzy były myedzy ludzye w obyczáy/ áni ich czuć było. *GliczKsiąż* E8v.

Przysłowia: RejJóz D2; Głodne to Więc láto czuią/ Gdy łie łámi Krucy kluią *RejZwierc* 235a.

Więc czuie y przez łkorę: gdzie dom nie po Bodze *KlonWor* 58.

Zwroty: »pożytek, [co] z pożytkiem czuć« (2 : 2): Mnodzyć gdy pożytek czuią/ Słowy chorego żáłuią. *BierEz* P3; *BierRozm* 19; Bo więc ludzie nie rádzi o tym dołypiiáią/ Gdzie co s pożytkiem czuią á gdzie co wziąć máią. *HistLan* F, C2v.

»przed sobą [co] czuć, [co] przed tym czuć« (1 : 1): Mądryć się przygod wiáruie/ Szkodę włzelką przed tym czuie *BierEz* K4; A ták łie iuż nie pytay przecż łie krol fráłuiie/ Zwáłłzczá ten co przed łobą przyłłżłe rzeczy czuie. *RejWiz* 71.

W przen (5) :

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Z dawna mi to łercze czuie Ze mi ten łotr nie łółguie *RejJóz* C7.

Fraza: »[co] serce, dusza czue« [szyk zmienny] (4 : 1): Złá nadzieię o przyłłżley łłzkodzie łercze czuie *RejJóz* Gv, C7, G7; Y nie dářmo płáczę/ bo to czuie rozumna dułzá iego. *RejZwierc* 170; coł łerce czuie wełółęgo. *PudłFr* 66.

3. Czuwać, nie spać; vigilare *Mącz, Calep, Cn; evigilare, excubare, intervigilare, pervigilare* *Cn (81)* : [*Kowal do psa*] Podzi precż leniwy łługo/ [...] Kiedy ia kuię ty proznuiełłz/ A kiedy iem tedy czuiełłz. *BierEz* K2v, S4; *OpecŻyw* 37, 53v; *FalZioł* IV 25a; *March*² D2v; *MurzNT* *Luc* 12/37; Czúłem [*vigilavi*] iáko pieczliwy Wrobl záwżdy łiedząc pod dáchem *LubPs* X3v; *Leop Eccle* 13/17, *Mar* 14/38; A kiedy oni połną/ tedy ia czuć będe *RejZwierc* 3v; *BibRadz* *Mar* 14/34; *BielKron* 67v, 463; *GrzegRóżn* Ev; ZŁodziey [...] włazwłzy ná dach pátrzał dżiura [!] ielłizeby ielzcze kthory czeladnik onego bogaczá czuł. *HistRzym* 92; *RejPos* 104v; *Symonie*/ łpiłł? nie mogłłłł iedney godziny czuć? *LatHar* 707, 167; *WujNT* *Mar* 13/35, 14/37, *Eph* 6/18; hey czy czuie tám kto? *CiekPotr* 67.

czuć na co (1): Przez włzelką modłitwę y proźbę modłący łię ná włzelki czás wduchu: y ná to czuiąc [*vigilantes*]/ we włzelkiem trwaniu y modłeniu zá włzytki łłwięte *BudNT* *Eph* 6/18.

czuć z kim (12) : *OpecŻyw* 98v [2 r.], 99v, 100; y náłazł ie á oni łpią/ y rzekł Piotrowi: Thákże to niemogłłłłłł iedney godziny zemną czuć? *Leop Matth* 26/40, *Matth* 26/38; *BibRadz* *Mar* 14/37; *LatHar* 692 [2 r.]; Smętna ielłt dułzá moiá áż do łmierci: Zołłtańcie tu/ á czuyćie zemną. *WujNT* *Matth* 26/38, *Matth* 26/40, *Mar* 14/34.

czuć w czym (1): Bądźcie vłłtáwiczni w modłitwie: czuyćie wniew *BiałKat* 196.

W zdania bezpodmiotowym (3): De nocte vigilare, W nocy czuć. *Mącz* 78b; Ad multam noctem vigilare. Długo w noc czuć/ nie łpáć. *Mącz* 496a, 6a.

Zwroty: »czuć we dnie i w nocy« (1): [S. Ephrem] Máło fypíaiąc czuł wednie y w nocy *SkarŻyw* 118.

»czuć na (w) modlitwach, modląc się« = *vigilare in orationibus a. orans Vulg* (4 : 3): Ale wy czuycie femną modlątz fie *OpecŻyw* 98v; *Leop* 1.Petr 4/7; *BibRadz Luc* 21/36; *BiałKat* 21; *BudNT Petr* 4/7; *WujNT Luc* 21/36, 1.Petr 4/7.

Szeregi: »potrwać i (a) czuć« (2): Potrwayćie tu/ y czuycie ze mną [*sustinete hic et vigilate mecum*]. *Leop Matth* 26/38, *Mar* 14/34.

»(nie) spać i (a, albo, ani) czuć« = *sive vigilare, sive dormire Vulg* [szyk 6 : 2] (8): Hey miły Pánie/ ípifzli/ czuiefzli? *OrzList* e2; *Mącz* 496a; Coż pijánice ktorzy y ípiąc y czuiąc ząwždy vmárli *SienLek* 11, 21; *SkarŻyw* 120, 565; Kościoł y náuká Páná Chrístułowá (choć my śpiemy ábo czuiemy) ząwżze rośnie *WujNT* 139, 1.*Thess* 5/10.

W przen (1) :

czuć w czym (1): Trzeći towarzysz íeftci dobry krześcíanin ktory nie w grzechách/ áni w złey wierze ípi/ ále w dobrych vczyńkách czuie przez rádę ániołowę *HistRzym* 98.

a. *Strzec, pilnować, stać na straży, trzymać straż, pełnić wartę; excubare Mącz, Calep, Cn; vigilare Mącz, Cn; intervigilare, pervigilare Calep, Cn; invigilare Calep; evigilare, videre Cn* (24) : *MurzNT Mar* 13/39; Ale Lewitowie rozbiją Namioty íwoie/ około Przybytku/ [...] á będą czuć / ítrzegąc [*et excubabunt in custodiis*] Przybythku íwiádectwá. *Leop Num* 1/53; *BibRadz Apoc* 16/15; potym vmyśl íego fráíuie fie myśleniem w ípáníu/ íákoby tego ktory czuie [*quasi in die respectus Vulg*] ná ítrażnicy. *BudBib Eccli* 40/6; Przeciwno tym trzebá żołnierzow/ ktorziby ná vkráinie ząwždy czuli [*excubet*]. *ModrzBaz* 119v; *SkarŻyw* 203; *Intervigilo* – Miedzi tim czuię. *Calep* 555b, 559b; *WujNT Mar* 13/34.

czuć nad czym (1): o kthorych [*pastyrzykach*] íáko tu íłyfzyfz Ewányelia powieda/ íż pilnie ítrzegli á pilnie czuli nád owieczkámí íwoiemi. *RejPos* 20.

Szereg: »czuć, (a, i) (nie spać) strzec« [szyk 9 : 5] (14): *KrowObr* 4; *Excubo, Czuyę/ Strzegę Dzierzę ítrożá. Mącz* 70b, 496a [2 r.]; *RejAp* 134; *RejPos* 20; *RejZwierc* 171; chce nas [*Bog*] íam broníc/ w nędzách y w ímutkách wípomágác/ boć on íię o nas ítara/ ítrzeże/ czuie/ ípráwuie/ wízytko on íam w íwoiey mocy ma. *ArtKanc* M12; *Excubo* – Czuię, ítrzegę, wachuię. *Calep* 384b; *Pervigilo* – Vítawnie czuię, ítrzege [!]. *Calep* 794b, 1123a [2 r.]; *KołakSzczęśl* C; Błogośláviony ktory czuie/ y ítrzeże [*vigilat et custodit*] ízat íwoich *WujNT Apoc* 16/15.

W przen (1) : Czúło íárzmo niepráwości moich [*Vigilavit iugum iniquitatum mearum*] *Leop Thren* 1/14.

4. *Być czujnym, baczny; starać się, zabiegać, troszczyć, dbać o kogo, co, opiekować się kim, czym; strzec czegoś, bronić; attendere, operam dare a. navare, colere, animum advertere, observare Cn* (138) : *TarDuch* B8; ale my mamy czvć/ wedłvg rozkazania Chrístvía miłego/ bo niewiemy czałv/ dnia/ ani godziny *SeklWyzn* e2v; Abowim oni czuyą/ yáko íi ktorzy máyá czynić lidźbę z duřz wálfych. *KromRozm III* H5, G2v, P4; *LubPs* cc5v; *KrowObr* 201v [2 r.]; *Leop* 2.Tim 4/5; Przykład ábyfmy czuli dla zdrády dyabelfkiey/ áby nas nie zdrádzíl. *HistRzym* 96v, 92v, 93; Czuycie ábyfście nie przyfzli ná pokufy. *RejPos* 104v *marg*, 104v [2 r.], 132v, [340], 341, 342, 344; *RejZwierc* 171; *BudBib* 4.*Esdr* 2/13; Czuyćie ítroże: noc idzie *KochOdpr* D2; *KochPs* 191; przetoż nam czuć kazał/ obźárftwá zákazał

ArtKanc A10, T4v; *LatHar* 51; Czuyćiefz [*Vigilate*] tedy: bo nie wiecie dnia ani godziny. *WujNT* *Matth* 25/13, *Matth* 24/42, 43, *Mar* 13/37, *Luc* 12/39, *Act* 20/31, *1.Cor* 16/13 (10); *WysKaz* 3, 47.

czuć ku komu (2): Ia miłuiące miłuię/ á ktho będzie ráno tzuł ku mnie/ naydzie mię. *KrowObr* 163v, 163v.

czuć za kogo (1): A tak go [*ciało Chrystusa*] nietrzeba w śłvpie chować/ aby ono za nas czvło/ ale my mamy czvć/ wedłvg rozkazania Chriftvła miłego/ bo niewiemy czałv/ dnia/ ani godziny *SeklWyzn* e2v.

czuć nad czym (5), *nad kim* (1): Ewánielifty. Páfterze fą/ kthorzy nád trzodą Páńfką tzuia/ y tzyłtym pokármem fłowá Bożego/ Owietzki Páná Kryftuśowe karmią *KrowObr* 4, 130; *RejAp* 117v; *RejPos* 346; *RejPosRozpr* c2; *BudBib Ier* 44/27.

czuć przed kim (1):Bo iáko przed Tátary Ruśin závázdzy czuie/ Gdy przez wieści przypádnie y iego plundruie. *KmitaSpit* A3.

czuć z kim (1): iż iáko oni [*księża*] mzyk gráią s śwemi bebifyámi/ tákci iż mam thák rzeć/ s fwoyemi báłtertámi/ y nychcą fye fnimi wyrwác/ wyftápic/ áni czuć/ bierzą pólpolicye a przywłálczáyá tákowe łobye zá fynowce y fyełtrzanke *GliczKsiąż* B5.

czuć o kim, o czym (39): *SeklKat* Z3; *RejKup* g8v; A tak się trzeba obawiać aby się śmieiej o to nie pokusił, gdy będzie wiedział, że się IKM tą potrzebą z Iflanty zabawi, a nie będzie czuł o żadnem ludu służebnym w onych krajoch. *Diar* 24; *LubPs* M3v, cc2v *marg*; Ale iż Papież [...] áni prácuie w fłowie/ áni w náuce Bożey prawdziwey/ áni o duřzach wiernych tzuie. *KrowObr* B4, B4; A to w niwecz gdy on łpi wřzyfcy o nim czuia *RejWiz* 12; *Leop* ZZ3v; tám profił Ferdynánd wřzytkich Kłiążąt/ takież y miałt/ áby czuli o nieprzyacielu wielkim Turku *BielKron* 221; Cibo suo servire, O fwyh obrokách czuć. *Mącz* 52c; *KochMon* 33; Abyś czuł o potrzebie y o pewney woynie *KochOdpr* C4v; *KochPs* 189; *KochMRot* B4v; *KochProp* 10; *KlonFlis* E2. *Cf Zwroty*.

czuć w czym (2): ya łzpyą czuřz czyełefnye a fercze moye czuřz duřfa/ czuye w bogomyřlnofczzy *PatKaz III* 111v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikami: o tym (1), k czemu (1), to (1), w tym (1); co (8), jako (4), aby (4), jeśli (2), jaki (1)] (20): Iuż nie czuię mamli duřę *RejJóz* B6; *BielKom* D5v; Przeto rodzicy wedłvg dobrego wychowányá á ćwiczenyá/ nychchay czuyá wtym/ áby dzyeći fwyh zmlódości nie rořpuřczáli *GliczKsiąż* E6, B5v; *RejWiz* 92; *BibRadz* I 43c *marg*, *Is* 1/2; *OrzRozm* C2v; *BielKron* 94; Czuią ludzie iáka w ich Przodkoch była cnotá *Prot* C3v, A4v; *RejAp* [Ff5]v; *RejPos* 223v; Czuł ten co to ieřt zá grzech *RejZwierc* 47v, 167; *SkarŻyw* 582; *ReszPrz* Av; Nie czułem/ ieřlim był żywy. *PudłFr* 22; *KochFrag* 47; Ty naylepiey Cna Páni/ co ćię ćiefzy czuiefz *SkorWinsz* A3.

W zdaniu bezpodmiotowym (2): *KochSat* B4; Czuć potrzebá. *LatHar* 639 *marg*.

Zwroty: »dobrze czuć« (1): Rzekł iey kur/ przetoć to dzieła^m/ Ludziem bliřki dzień powiádam: [...] Iiřká rzecze dobrze czuiefz/ A widzę iż prorokuiefz. *BierEz* S4.

»czuć o swej rzeczy« (1): czuyancz oswy rzeczy slachetny Pán Staniflaw Orlewfky bęńdancz w ty pólzy [!] aby mu wtym wpręłkryczyá nyeřzařlo y sprawyedliwofczy yego nederegowála: yřz ten mlyn ktory opiřzal nye wrořdzelny mayęntnofczy ktori on vwářza Moczy ten opiřz nycz nyema any pólzwath. *ZapKořcier* 1585/54v.

»czuć o sobie« (18): *SeklKat* R; *BielKom* A2; *RejWiz* 159v; á ty czuy o łobie Sąsiedzie. *KochZg* A3; *SarnUzn* G4v; Swawola łprołna co ludziom łmákuie/ Wierzcie mi iż tá teź o łobie czúie *RejZwierc* B4v, 136; *BielSpr* 75v; *KochOdpr* A3v; *KochPs* 5; *SkarŻyw* 14; *KochFr* 85; Y ón łrogi Wieloryb łam o łobie czúie. *KochPhaen* 22; *KochPam* 86; Zetrzy łen z oczu/ á czuy wczás o łobie/ Cny Łáchu *KochPieś* 38; *KlonFlis* C, E2v; *KlonWor* 63.

»źle czuć« = *zamierzać coś złego* (1): Byadać nedznemu człowieku Czegom łię zegnal od wieku. To mie teras nałladuie A łnac Czo zlie omnie czúie. *RejKup* g8v.

Szeregi: »czuć a być gotowym« (2): *RejPos* [340]v; Gdyź thedy nic pewnieyłzego/ nád słowa Pána náłzego/ czuymy, á bądźmy gotowi/ á ták nas łwiát nie włowi. *ArtKanc* S16v

»czuć a (i) modłíc się« (17): *OpecŻyw* 99v; *MurzNT* Mar 13/33; *KrowObr* 50; Czuyćie á modłćie [!] łie [*vigilate et orate*] *Leop* Matth 26/41, Mar 14/38; *BibRadz* Mar 14/38; *SkarJedn* 71; *LatHar* 254, 581, 692, 707; Strzeźćiełz łię/ czuyćiełz/ á modłćie łię [*vigilate et orate*] bo nie wiećie kiedy czás będzie. *WujNT* Mar 13/33, Matth 26/41, s. 116, 171, Mar 16/38, s. 279.

»czuć i pilnować« (1): Rzekł mi Pan Bog/ dobrześ obaczył/ ia to czúie y pilnuie łłowá mego/ ábych ie wypełnił. *BielKron* 94.

»stać a czuć« (1): Tu łyźizmy pociechę pirwłzą/ iż ten Báránek łtoi á nie łiedzi áni proźnuie/ ále włtháwicźnie łtoi á czúie nád trzodą łwoię *RejAp* 117v.

»czuć a strzec (się)« (3): vcz łie iáko thu łyźizyłz od thych páłterzykow/ ábyś záwždy czuł á łtrzeğł tey niewinney owieczki łwoiey *RejPos* 20, 104v [2 r.].

»być trzeźwym a czuć« [*szyk 3 : 1*] (4): Bąđźćie trzeźwi á czuyćie [*Sobrii estote et vigilate*] bo dyiabeł przeciwnik wáłz/ krąży koło was *Leop* 1.Petr 5/8; *WerGośc kt*; *WujNT* 1.Thess 5/6, 1.Petr 5/8.

W przén (3) : *KrowObr* 163; Błogołławionyłz to iełt człowiek ktory mię łłucha/ włtháwicźnie czuiąc v wrot moich/ á łtrzeze podwoiow drzwi moich [*et vigilat ad fores meas quotidie*]. *BibRadz* Prov 8/34; A gdy łię nalepiey ná twoy łąd przygotuiemy/ á czuć v wrot będąiem/ zákołác/ ábyłmy ochotnie tobie otworzyli *SkarKaz* 8b.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (3) : *Sentire*, *Czuć*. *Mącz* 124c; *Persentio* – *Dobrzeczuię*. *Calep* 790a, 968a.

Synonimy: **1.A.** *widzieć*; **a.α.** *zapachnąć, zawietrzać, zawoniać*; **β.** *czuchnąć, trącić, zalatywać*; **b.** *natrącać*; **B.** *cierpieć*; **2.** *baczyć, pamiętać, poznać, rozumieć, widzieć, wiedzieć, wierzyć, znać*; **3.** *potrwać, strzec*; **a.** *strzec, wachować*; **4.** *pilnować, stać, strzec się*.

Formacje pochodne: *poczuć, przeczuc, uczuć; czuwać, poczuwać, przeczuc, uczuwać, zachuwać.*

Cf **CZUCIE, CZUJĄCY**